

Andy Durgan

Trotskyj, POUM och majhändelserna

Trotskyjs analys av den spanska revolutionen har utgjort en referenspunkt för en hel generation antistalinistiska revolutionärer, inbegripet hans oerhört hårda kritik av POUM.¹ Den enda gång Andreu Nin gick i svaromål avvisade han såväl denna kritik som den metod Trotskyj och hans orubbliga anhängare använt sig av:

”Inget kan vara mer antimarxistiskt än att tillämpa ett på förhand färdigställt schema på alla händelser och alla revolutionära situationer, ett schema giltigt för alla tänkbara fall och på alla breddgrader. Pseudomarxister använder sig av den metoden i stället för att utgå från konkreta situationer och utifrån dessa utarbeta den mest användbara taktiken. Det konkreta läget underkastas schemat, som ses som ett universalmedel och när det tillämpas blir resultatet helt och hållet negativt.”²

Även om Nins reaktion kan vara förståelig duger det inte att stanna upp där. Trots alla aspekter som med tiden kan framstå som diskutabla är Trotskyjs bana som intellektuell och aktivist av fortsatt stort intresse för den revolutionära vänstern. Trotskismen sammantaget har under årtionden hållit levande, ofta under ytterst komplicerade sammanhang, värderingarna hos en marxism som är revolutionär, internationalistisk och djupt demokratisk.³ Erfarenheterna från den spanska revolutionen belyser klart nyckelfrågor sådana avgörande frågor som karaktären hos arbetarklassens makt, anarkismens, stalinismens och Folkfrontens roll, förhållandet mellan krig och revolution, fascismens innebörd samt nationella frågor och inställningen till bönderna.

Trotskyjs behandling av dessa frågor är av otvivelaktigt intresse, men det skulle vara ett misstag att göra dem till heliga texter. Dessutom var det så att samtidigt som hans artiklar rörande det politiska läget under Republikens inledning utgjorde några av hans mest insiktsfulla, skulle från slutet av 1931 händelser på andra håll, i synnerhet i Tyskland, alltmer fånga hans uppmärksamhet och få honom att ägna mindre intresse åt den spanska staten. Han skulle inte i mer systematisk bemärkelse återkomma till det ämnet förrän 1937, vilket gjorde att han åren före inbördeskriget högst översiktligt kommenterade avgörande händelser under den tid som kännetecknades av radikaliserings av socialistpartiet, följderna av högerns valseger 1933, bildandet av Arbetarallianserna och deras karaktär, de anarkosyndikalistiska resningarna i januari och december 1933, den revolutionära rörelsen i oktober 1934, oenigheten inom CNT och bonderörelsens karaktär.

I Trotskyjs ögon bestod den främsta lärdomen av den spanska revolutionen i nödvändigheten av ett revolutionärt parti. Det är därför inte förvånande att mycket av det han skrev under och efter inbördeskriget handlade om vad han såg som misstagen från POUM, ett parti som Trotskyj inte betraktade som revolutionärt. Detta partis agerande under *majhändelserna* 1937, ett avgörande ögonblick för revolutionen, skulle för den gamle bolsjevikledaren utgöra det definitiva beviset på dess politiska bankrutt.

¹ Mellan 1930 och 1940 skrev Trotskyj minst 39 artiklar och 66 brev om utvecklingen i Spanien. Av dessa publicerades de flesta vid den aktuella tidpunkten. Den mest kompletta sammanställningen [på spanska], trots en del brister i redigering och översättning, återfinns i L Trotsky, *La Revolución Española*, 2 band (Barcelona 1977), under Pierre Broués redaktörskap. [franskt original: *La révolution espagnole, 1930-1940*, Paris 1975].

² A Nin, [Frågan om maktorganen i den spanska revolutionen](#).

³ För en intelligent och nyanserad analys av trotskismens utveckling, se D Bensaïd, *Trotskyismos*, Viejo Topo, Barcelona; A Callinicos, *Trotskyism*, Oxford University Press, 1990; samt T Cliff, [Trotskyism after Trotsky](#), Bookmarks 1999.

Som vi ska se är det dock mer diskutabelt om Trotskij och hans följeslagare stod för någon mer exakt bedömning av POUM och den roll partiet spelade. Trots partiets ungdom, i långa stycken hade det formats mitt under krig och revolution, visade sig tämligen många av dess medlemmar och ledare kapabla till en inträngande kritik av POUM:s svagheter och dess agerande. Som Enric Adroher (Gironella), en av POUM:s ledare som ingen kunde misstänka för ”vänsterism”, skulle skriva 1939:

”Det dåliga hos ett parti består inte i om det begått misstag eller inte. Alla stora revolutionära partier har gjort misstag. Och vi vågar oss nästan på att säga att det varit just sådana misstag som hjälpt de revolutionära partierna att utarbeta en politik och en riktig taktik som senare skulle leda till seger. Det verkliga problemet handlar inte om just misstagen, utan om att kunna lära sig något av dem, att kunna förstå och ta till sig tidigare erfarenheter.”⁴

Trotskij och POUM

Under Republiken uppstod också en rad meningsskiljaktigheter mellan Trotskij och hans spanska anhängare. När POUM i början av 1936 gav sitt stöd till Folkfronten ledde det till en definitiv brytning mellan den internationella trotskismen och de gamla medlemmarna av *Izquierda Comunista*. Ändå var inte en total brytning något oundvikligt före inbördeskriget. När det nya partiet blivit verklighet löd Trotskijs kommentar:

”Det nya partiet har utropats. Detta är ett faktum. Om det går att påverka internationellt måste vi göra allt i vår makt för att uppnå en ställning och inflytande inom detta parti. Detta kan bara ske genom en konsekvent och orubblig marxism. Jag är beredd att slå in på den vägen och jag är förvissad om att alla kamrater inom IS [Internationella Sekretariatet] är redo att tillmötesgå alla behov.”⁵

I början av kriget upprätthöll Nin, Juan Andrade och andra tidigare medlemmar av *Izquierda Comunista* fortfarande kontakter med ledningen för den internationella trotskistiska rörelsen. POUM gick med på att fortsättningsvis publicera Trotskijs artiklar i sina tidningar, precis som varit fallet före kriget, och tog med den katalanska regeringen upp frågan om att bevilja Trotskij asyl i Katalonien. Man var också för att utländska trotskister som befann sig i Spanien skulle införlivas med POUM:s miliser.

Trotskijs reaktion på dessa inledande kontakter var mycket försonlig. I augusti 1936 skrev han följande till Jean Rous, trotskisternas representant i Barcelona:

”Vad gäller Nin, Andrade och de andra så vore det kriminellt att nu i denna stora strid låta oss styras av minnen från den föregående perioden. Även efter de erfarenheter vi haft, om det finns programmatiska och metodologiska skiljaktigheter, får dessa inte på något sätt hindra ett *ärligt och varaktigt närmande*. De fortsatta erfarenheterna kommer att stå för resten.”⁶

Tre dagar senare, när han spekulerade över hur POUM:s samarbete med anarkisterna skulle komma att te sig, medgav han att ”tyvärr är du och jag bara åskådare [...] dessa frågor kan enbart lösas på plats”.⁷ Trotskijs brev till Rous snappades upp av Mussolinis hemliga polis och nådde aldrig adressaten. Gammalt groll trädde snart fram igen i ett läge då Trotskij var tvungen att finna sig i den tystnad som han påtvingats under interneringen i Norge. Som Pierre Broué påpekar kom Trotskijs oförmåga att ingripa i den spanska situationen i ett läge då hans relation till Nin och andra tidigare medlemmar av *Izquierda Comunista* var av det slaget ”att minsta politiska initiativ kunde få konsekvenser av oöverskådlig innebörd”.⁸

⁴ Gironella (Enric Adroher), ”Sobre los errores cometidos por el POUM”, *POUM, L'Expérience Espagnole*, Paris.

⁵ Citerat i J Rous, *Rapport sur la fusion de la Gauche Communiste d'Espagne (Section de la LCI) et le BOC (Bloc ouvrier et paysan, Maurín)*, september 1935, återgivet i Trotsky, *op. cit.*, band 2, sid. 370.

⁶ Trotskij, [Brev till Jean Rous](#) (16 augusti 1936).

⁷ Trotskij, [För samarbete i Katalonien](#), (18 augusti 1936, utdrag ur brev till Victor Serge).

⁸ Pierre Broué, [Trotskij och spanska inbördeskriget](#), (sv. övers. på marxistarkivet).

När Nin i slutet av september 1936 gick med i *Generalitat*-regeringen hårdnade Trotskijs inställning till POUM än mer. När han åter kunde ta sig an läget i Spanien förefaller det som om han övergett alla tankar på att vinna över POUM till sina ståndpunkter. Partiets ”centrism” och ”förräderi”, anklagelser som nu blev frekventa i Trotskijs artiklar, var i hans ögon den logiska följd av den politik Nin och *Izquierda Comunista* fört åren före kriget. Enligt den gamle bolsjevikledaren ”visade sig POUM trots sina intentioner i slutändan vara det främsta hindret för skapandet av ett revolutionärt parti” och därigenom utgjordes den reella skada POUM:s ledning åstadkom under den spanska revolutionen ”i att POUM:s ledning genom sina allmänna vänsterparoller skapade illusionen om att det i Spanien fanns ett revolutionärt parti och att detta hindrade uppkomsten av verkligt ståndaktiga proletära tendenser”.⁹

POUM under Majhändelserna

Händelserna i maj 1937 var kulmen på en rad provokationer mot och attacker på revolutionen som inletts flera månader tidigare. I stalinisternas tidningar ökade förtalet mot ”trotskist-fascisterna” i POUM samt kraven på att partiet skulle förbjudas. POUM:s appeller till förmån för en socialistisk revolution och dess konstanta avståndstaganden från Moskvarättegångarna var särskilt sårande för stalinisterna både i och utanför den spanska staten. I Madrid hade repressionen mot POUM redan påbörjats. I oktober stormade medlemmar av den förenade kommunist-socialistiska ungdomsorganisationen (*Las Juventudes Socialistas Unificadas*) JCI:s (POUM:s ungdomsorganisation) högkvarter. Partiets tidningar och radiostation i huvudstaden stängdes kort därefter. I december kastades POUM ut ur regeringen i Katalonien efter påtryckningar av den sovjetiske konsuln Antonov-Ovsejenko. Som Julián Gorkín skulle skriva senare ”hade stalinismen insett att så länge som POUM fanns med i *La Generalitat* skulle det bli mycket svårt att komma åt CNT och förbereda kontrarevolutionen från maktens höjder”.¹⁰

I början av 1937 hade POUM vid upprepade tillfällen varnat för försöken att undergräva revolutionen, i synnerhet alla försök att avvärja arbetarna bakom fronten. Ändå överskattade ledningen för POUM, som var betydligt mer oroad än anarkosyndikalisterna för de faror revolutionen stod inför, sin egen styrka. I mars 1937 hävdade således Nin att det fortfarande var möjligt att ta makten på fredlig väg, utan något väpnat uppror.¹¹ På flera tusen kilometers avstånd ifrågasatte Trotskij denna optimism. ”Redan nu ligger makten i händerna på de militära ledarna och byråkratin i allians med stalinisterna och anarko-reformisterna [...] [med stöd av] den utländska bourgeoisin och sovjetbyråkratin. Att under dessa omständigheter tala om fredligt maktövertagande är att lura sig själv och arbetarklassen.”¹² Dessvärre för POUM skulle sanningshalten i detta framgå mycket snart.

Så snart arbetarupproret inletts den 3 maj slöt POUM omedelbart upp bakom arbetarna och föreslog att ”Kommittéer till Revolutionens försvar” skulle bildas i alla kvarter och på alla arbetsplatser, där inte bara anarkosyndikalisterna skulle ingå utan alla som var redo att försvara de revolutionära erövringarna. Partiet trodde det vara möjligt att inta Barcelona och därefter tvinga myndigheterna att förhandla med revolutionärerna. Problemet skulle än en gång uppstå vid POUM:s försök att påverka ledningen för CNT. Från upprorets första dag satsade POUM hårt på att samordna kampen med anarkosyndikalisterna och flera sammanträden förekom mellan representanter för partiledningen och ledningarna för CNT, FAI och FIJL (Frihetliga ungdomsfederationen). Men CNT intresserade sig bara för att så fort som möjligt få ett slut på upproret. Wilebaldo Solano, ledare för JCI, har beskrivit hur POUM:s

⁹ Trotskij, [Lärdomar av Spanien – den sista varningen](#), 17 december 1937.

¹⁰ J Gorkín, ”El error fundamental”, *POUM, L'Expérience Espagnole*.

¹¹ *La Batalla*, 14 mars 1937.

¹² Trotskij, [Är seger möjlig i Spanien?](#), 23 april 1937.

representanter stod ”som förstenade inför CNT-ledarnas lättsinne och politiska närsynthet”.¹³ Medlemmar av POUM samarbetade nära med CNT:s försvarskommittéer men, som Nin skulle säga, förverkligades ingenstans POUM:s förslag om bredare kommittéer ”till revolutionens försvar”.¹⁴

Den anarkistiske regeringsmedlemmen García Olivers patetiska uppmaning till arbetarna att lägga ifrån sig vapnen och omfamna sina fiender räckte för att ge CNT:s ledning i Barcelona en förevändning att fullständigt ge upp. Internt medgav POUM att CNT förrått kampen men, som Gorkín rapporterade, ”av taktiska skäl är det nödvändigt för oss att framföra denna kritik försiktigt för att inte göra oss isolerade. Om CNT:s ledning blev utsatt för en frontalattack skulle basen inom CNT enhälligt resa sig till dess försvar”.¹⁵ Eftersom man inte var redo till en öppen brytning med CNT hade POUM inte mycket att välja på och såg sig tvungen att lämna barriaderna för att undvika ”en blodig repression”. Partiledningen hade redan, på grund av CNT inte stödde aktionen, ingripit för att stoppa den enade kolonn mellan JCI och FIJL som planerade att ta över de få regeringsbyggnader i stadens centrum som fortfarande var i händerna på *La Generalitat*. POUM:s ledning försökte dessutom till en början att framställa resultatet av kampen som en seger och insisterade på att kontrarevolutionens provokation krossats genom arbetarklassens storartade reaktion.¹⁶ Men det dröjde inte länge förrän man kunde konstatera följderna av vad som i själva verket var ett avgörande nederlag för den revolutionära vänstern.

Trotsky och majhändelserna

Som Trotsky såg det var kanske POUM:s största förräderi att man inte ställt sig i spetsen för ett maktövertagande i maj 1937. Anarkosyndikalisterna hade bekräftat att ett maktövertagande stod på dagordningen genom att i sina tidningar hävda att man hade kunnat ta makten ”om man velat”. Några månader senare skrev Trotsky:

”Majhändelserna kunde bara ’förutses’ och förberedas på ett sätt; genom att deklarerat oförsonlig kamp mot regeringarna i Katalonien och Spanien; genom att vägra allt politiskt samarbete med dem; genom att sätta det egna partiet i opposition till alla andra partier, dvs deras ledande organ och då i synnerhet ledningen för CNT [...] En kompromisslös politik av det slaget, givetvis med aktivt deltagande i den militära kampen och massornas revolutionära agerande, skulle ha tillförsäkrat POUM orubblig auktoritet bland arbetarna, i första hand anarkisterna som utgör den stora majoriteten av det katalanska proletariatet. I stället begärde POUM att deras ledare skulle återfå sina poster i den kontrarevolutionära regeringen och försäkrade samtidigt [...] att arbetarna kunde ta makten utan strid.

[...] Om det katalanska proletariatet tagit makten i maj 1937 – som man redan gjort i juli 1936 – skulle det ha fått stöd runt om i Spanien. Den borgerligt-stalinistiska reaktionen skulle inte ens ha kunnat uppbåda två regementen för att slå ned de katalanska arbetarna. I de områden Franco ockuperat skulle inte bara arbetarna utan även bönderna ha vänt sig till det katalanska proletariatet, isolerat fascisternas armé och förorsakat dess oemotståndliga sönderfall. Det är tveksamt om någon utländsk regering under dessa förhållanden skulle ha vågat kasta in sina förband på Spaniens brännheta jord. Varje intervention hade varit materiellt omöjlig, eller i varje fall ytterst riskabel.

¹³ W Solano, *El POUM en la historia*, sid. 94, Madrid, 1999.

¹⁴ A Nin, [Frågan om maktorganen...](#)

¹⁵ ”Reunión del Subsecretariado Internacional del POUM, 14 maj 1937, Informe del camarada Gorkín sobre las jornadas de Mayo”, återgivet i *Balance*, Cuaderno n° 2, juni 1995.

¹⁶ A Nin, [Majdagarna i Barcelona](#). Ursprungligen publicerat 12 maj 1937 under titeln ”El significado y alcance de las jornadas de mayo frente a la contrarrevolución”, Manifiesto del Comité Central del POUM (Majdagarnas betydelse och räckvidd inför kontrarevolutionen).

[...] Givetvis har varje uppror sin del av ovisshet och risktagande. Men de efterföljande händelserna har tydligt visat att det spanska proletariatet även vid ett nederlag skulle ha befunnit sig i en ojämförligt gynnsammare situation än nu.”¹⁷

Och efter kriget skulle han tillägga:

”POUM:s ledare [...] gjorde inte på allvar något för att förbereda den socialistiska revolutionen, eftersom dessa förberedelser bara kunde bestå av en skoningslös, djärv, oförsonlig mobilisering av de anarkistiska, socialistiska och kommunistiska arbetarna mot sina förrädiska ledare. Man fick inte vara rädd för att bryta med dessa ledare, att under de första dagarna förvandla sig till ’en sekt’ [...] man måste föra fram exakta och klara paroller, föreåda morgondagen och använda händelseutvecklingen för att misskreditera de officiella ledarna och driva bort dem från deras positioner. Under loppet av åtta månader gick bolsjevikerna från att ha varit en liten grupp till att bli en avgörande kraft. [...] Att detta inte gjordes var ingalunda de ’demokratiska’ imperialisternas eller Moskvabyråkraternas fel, utan beror på inre orsaker: den egna ledningen visste inte vart den skulle gå eller vilken väg man skulle slå in på.”¹⁸

Hade arbetarklassen kunnat ta makten i maj 1937? Det är rimligt att anta, som Trotskij gjorde, att om arbetarna tagit detta steg i Katalonien i maj, eller rent av innan, hade det kunnat få oerhörda följdverkningar inte bara i de republikanska och fascistiska zonerna i Spanien utan även internationellt. I synnerhet skulle de mer radikala delarna av CNT och vänstern inom socialistpartiet ha stärkts högst väsentligt. I maj 1937 var dock inte de objektiva omständigheterna så gynnsamma som Trotskij gjorde gällande. Det var mycket tveksamt om ”den borgerligt-stalinistiska reaktionen inte skulle ha kunnat uppbåda ens två regementen för att slå ned de katalanska arbetarna”. I själva verket förfogade den republikanska regeringen då över tillräckligt omfattande militära styrkor för att kunna ingripa. Förutom enheter inom *Guardia Republicana* (tidigare *Guardia Civil*) och den nyligen upprättade gränspolisens, karabinjäerna hade stalinisterna samlat massiva militära enheter, framför allt kring Madrid, och som stärktes ytterligare genom de Internationella Brigaderna. Stalinisternas stöd hade kanske blivit kraftigt försvagat om arbetarna i Katalonien tagit makten, men med tanke på den senare utvecklingen är det svårt att tänka sig att man inte skulle ha klarat av att samla tillräckligt stora trupp- enheter för att kraftfullt kunna försvara den republikanska staten.

Detta innebär givetvis inte att möjligheten av en revolutionär seger får avvisas. Som Trotskij själv påpekade: ”Ingen revolution har någon garanti för segern”, men det militära och politiska läget i maj 1937 var mer ogynnsamt än vad det verkar som att denne insåg. Jämfört med den första månaden av inbördeskriget var revolutionen allvarligt underminerad när stalinisterna provocerade fram resningen i maj. Snarare än ett storartat tillfälle som gick förlorat innebar händelserna i maj, med Miguel Romeros ord, ”en konfrontation mellan en revolutionär process på nedgång och på defensiven och å andra sidan en demokratisk kontra- revolution på uppgång och på offensiven”, även om ”resultatet av denna konfrontation inte var givet på förhand”.¹⁹

En nödvändig kritik

Varje kritisk kommentar till Trotskijs syn på händelserna i maj 1937 innebär inte att det inte fanns något alternativ till den hållning POUM intog. Inom partiet gjordes en kritisk analys av agerandet inte bara från vad man kan se som vänsterflygeln, exempelvis från Josep Rebull vars inflytande överdrivits mycket av utländska bedömare,²⁰ utan även från ledningen själv. Två veckor efter resningen gav Gorkín viss trovärdighet åt Trotskijs analys när han rapporterade att:

¹⁷ Trotskij, [De spanska erfarenheterna är ett test av idéer och individer](#), 24 augusti 1937.

¹⁸ Trotskij, [Centrismen och Fjärde internationalen](#), utdrag ur brev till Daniel Guérin, 10 mars 1939.

¹⁹ M Romero, ”Catalunya, mayo de 1937, el final de la revolución” i Fundación Andreu Nin, *Los sucesos de mayo de 1937. Una revolución en la República*, sid. 101, Madrid.

²⁰ För Rebulls artiklar se Trotsky, *op. cit.*, sid. 507-516 samt *Balance*, <http://es.geocities.com/hbalance2000/>.

”... om man tagit makten hade centralregeringen haft att göra med Katalonien, eftersom Katalonien är den mest antifascistiska regionen i hela Spanien. Och man skulle ha fruktat följderna av en våldsam repression, eftersom CNT, exempelvis vid Madridfronten, hade stått för de bästa kämparna. Det råder inget tvivel om att en sådan revolutionär regering kunde ha tagit sig an de övriga partierna i Spanien och utvecklat det revolutionära läget.”²¹

Några månader efter att inbördeskriget avslutats skulle Gironella medge att hans parti inte klarat av att inse vart det hela var på väg fram till majhändelserna, att man inte förberett sig på strid och inte kunnat utnyttja ”anarkismens stora förräderi”. I stället för att se situationen ”som den var: en våldsam kamp om makten”, skriver han, ”såg POUM den som en simpel kontrarevolutionär provokation”. Det handlade inte bara om en provokation utan om ”den slutgiltiga lösningen” på de motsättningar som uppstått i juli 1936 ”till förmån för kontrarevolutionen”.²²

POUM:s hållning i maj 1937 var den logiska följden av den politik man fört ända från början av inbördeskriget. Som Gorkín förklarade saken:

”POUM gjorde [...] ett misstag: att inte med full tydlighet och energi inför massan av arbetare och bönder i Katalonien resa frågan om bibehållande av försvaret av milisernas centralkommitté. [...] Men detta misstag vad gällde agerande och taktik var den klara produkten av ett annat och grundläggande misstag: att inte ha förstått att, vare sig teoretiskt eller praktiskt, att resa frågan om Makten och följaktligen också maktorganen. [...] Detta fick givetvis som följd att man släpade efter de övriga organisationerna, i första hand CNT, i stället för att utlösa de spänningar som fanns inom dem och dra till oss i varje fall den mest framskridna och revolutionära delen av den stora anarkosyndikalistiska landsorganisationen.”

De styrkor som motsatte sig revolutionen förhöll sig inte passiva ”med utgångspunkt i en på förhand bestämd inriktning som skulle spela en synnerligen reaktionär roll under händelsernas förlopp: fasthållandet vid den ’antifascistiska enhet’ som motsatte sig behovet av en revolutionär uppspjälkning”.²³

Gironella som, i likhet med Gorkín, fram till detta ögonblick kan anses ha representerat den ortodoxa linjen inom POUM, skulle efter inbördeskriget hävda:

”Vårt parti lyckades inte bara missförstå allvaret i de frågor som gällde milisernas centralkommitté och heller inte den verkliga innebörden av upplösningen av dem utan medverkade dessutom till att genomföra detta.”

En oförståelse som ledde till att POUM inträdde i regeringen i *La Generalitat*, en regering som:

”... bildats med ett enda historiskt uppdrag: att likvidera [de lokala] kommittéerna och införliva dem med de traditionella kommunstyrena. Detta var denna regerings enda insats. Vårt parti tog på sig uppgiften att övertyga de revolutionära styrkorna ute i landet om nödvändigheten av att gå med på denna uppoffring, som skulle utgöra ytterligare ett steg i tillbakagången för revolutionen.”²⁴

I maj, då POUM oroade sig för att hamna i isolering genom en öppen brytning med ledningen för CNT, var det mycket svårt att ta sig an utvecklingen. Om anarkosyndikalisterna hade gått med på POUM:s förslag och de båda organisationerna tagit fullständig kontroll över Barcelona och därmed gett revolutionen nytt bränsle kunde resultatet av majhändelserna ha blivit något helt annat. Man kan bara spekulera över om de revolutionära styrkorna kunde ha tagit makten i hela den republikanska zonen. Den linje som ledningen för anarkosyndikalisterna valde att följa innebär dock en fullständig kapitulation och revolutionens slutgiltiga fall.

²¹ ”Reunión del Subsecretariado Internacional ...”

²² Gironella, ”Sobre los errores ...”

²³ Gorkín, ”El error fundamental ...”

²⁴ Gironella, *op. cit.*

Parti och klass

När inbördeskriget mer eller mindre var på väg att avslutas, och på grund av omfattningen av nederlaget för den spanska arbetarklassen, var Trotskijs slutsats att ”om inte POUM hade gått hack i häl på anarkisterna och umgåtts vänskapligt med ’Folkfronten’, om man hade fört en oförsonligt revolutionär politik, då skulle man naturligtvis ha befunnit sig i ledningen för massorna i maj 1937 och troligtvis ännu tidigare och segern hade varit garanterad”.²⁵

Medan Trotskijs inställning i mångas ögon förefaller självklart ”korrekt” har förhållandet mellan idéer och praktik alltid varit mer komplicerat. Som den bolsjevik-leninistiske ledaren Erwin Wolf påpekade, strax innan stalinisterna rövade bort honom, i en analys av varför hans grupp misslyckats med att påverka POUM ”räcker det inte med idéer som i sig är korrekta”.²⁶

Redan i slutet av 1930-talet framträdde ”en närmast millenaristisk [tron på en nära förestående genomgripande samhällsomvandling, ö.a] och messianistisk” tendens hos Trotskij; en tendens som därefter gjorts till något normalt bland många av hans efterföljare och som var en produkt av ett alltmer desperat läge såväl politiskt som på det personliga planet för den rörelse man försökte skapa.²⁷ För Trotskij handlade det om att så fort som möjligt överbrygga klyftan mellan de objektiva kraven och den subjektiva verkligheten. Det fanns ett brådskande behov att bygga upp ett nytt revolutionärt ledarskap, inte bara i varje enskilt land utan även internationellt. Som Trotskij skrev 1938: ”Den mänskliga civilisationens nuvarande kris är det proletära ledarskapets kris”. Och ”Under de närmaste tio åren kommer Fjärde internationalens program att vägleda miljoner och dessa revolutionära miljoner kommer att veta hur man stormar himmel och jord.” Samt: ”Den revolutionära kadern samlas nu under Fjärde internationalens fana. Född mitt under nederlagets dån kommer Fjärde internationalen att leda de arbetande till seger.”²⁸

Duncan Hallas har gjort följande kommentar: ”De förväntningar som dessa påstående skapade gjorde det ytterst svårt för Trotskijs efterföljare att komma med några omdömesgilla och realistiska värderingar av förändringarna i arbetarklassens medvetande, av förändringarna i styrkebalansen mellan klasserna och av de taktiska förändringar som behövdes för att maximalt kunna utnyttja dessa (själva essensen i Lenins praktiskt politiska agerande).” Samma gällde betoningen av vikten av att centralisera de programmatiska kraven i syfte att komma över revolutionärernas svagheter, något som ledde till att kraven i sig föreföll ”ha ett värde oberoende av den revolutionära organisationen”.²⁹

Trotskij baserade sig på bolsjevikernas erfarenheter för att i ett revolutionärt läge åstadkomma möjligheter för en liten grupp att snabbt omvandlas till ett massparti och leda arbetarklassen. Det råder dock inga tvivel om de stora skillnaderna mellan den minimala bolsjevik-leninistiska gruppen i Spanien, inklusive POUM, och bolsjevikerna. Innan det ryska partiet ledde maktövertagandet, och trots att man var en relativt liten organisation, hade man inte bara ett tydligt program (även om så var fallet först efter april 1917) och en lysande ledare i Lenin, utan dessutom nära tjugo års erfarenheter fyllda av politiska lärdomar. Och även om bolsjevikerna också bara utgjorde en minoritet kunde man räkna med en klar förankring bland nyckelsektorer inom det ryska proletariatet.

I motsats till en del av Trotskijs artiklar från denna tid handlade den han arbetade med när han mördades i augusti 1940 om de verkliga problem det innebar att bygga upp ett revolutionärt

²⁵ Trotskij, [Centrismen och Fjärde internationalen](#)

²⁶ B N, ”Rapport Intérieur”, Barcelona, 6 juli 1937, i A Guillamón (ed.), *Documentación histórica del trotskismo español (1936-1948)*, sid. 139-140, Madrid, 1996.

²⁷ J Molyneux, *Leon Trotsky's Theory of Revolution*, sid. 185, Brighton, 1981.

²⁸ Trotskij, [Övergångsprogrammet](#); Trotskij, [Grundandet av Fjärde internationalen](#); Trotskij, [Lärdomar av Spanien – den sista varningen](#).

²⁹ D Hallas, [Trotsky's Marxism](#), sid. 103-104 (sidangivelsen avser bokversionen), London, 1979.

parti. Utöver ett korrekt program behövde ett parti också en erfaren kader, något som inte kunde åstadkommas på kort tid.

”Under en revolution [...] när händelserna sker snabbt, kan förvisso ett svagt parti snabbt växa till ett mäktigt parti. Men det gäller bara under förutsättning att det förstår revolutionens inriktning och förfogar över pålitliga kader, som inte berusas av fraser och inte skräms av förföljelse. Men ett sådant parti måste finnas tillgängligt för revolutionen, eftersom processen att skola kadre kräver lång tid och revolutionen inte har råd med denna tid.”³⁰

Som verkligheten såg ut 1936 och 1937 fanns ingen annan väg än att gå via POUM; ett parti som genom sin ungdom och dynamik inte var något slutet projekt, än mindre färdigt, en nödvändig utmaning för enhet mellan revolutionära marxister.

[Andy Durgan är historiker. Författare till *El Bloque Obrero y Campesino 1930-1936* (Laertes, 1996), som finns i bearbetad nätversion på marxistarkivet ([Comunismo, revolución y movimiento obrero en Catalunya 1920-1936. Los orígenes del POUM](#)) samt *The Spanish Civil War* (Palgrave, 2007). Han är medlem av Fundación Andreu Nin.]

Översättning (från spanska): *Björn-Erik Rosin*

---

³⁰ Trotskij, [Klassen, partiet och ledarskapet](#), augusti 1940.